

2013

Makedonya Cumhuriyeti'nde
medya alanında etnik
topluluklar hakkında bildirimler
ve haklarının analizi

Marina Tuneva

İçeriliği

Önsöz.....	Error! Bookmark not defined.
Medya alanında etnik toplulukların hakları – uluslararası enstrümanlar.....	3
M.C. yasal uygulamalarına bakış....	8
Çoğunluk teşkil etmeyen topluluklar medyaları genel görünümü	11
Etnik topluluklar medyaları – durumlar ve sorunları	14
<i>a. Arnavutça dilinde olan medyalar</i>	14
<i>b. Türkçe dilinde olan medyalar</i>	16
<i>c. Roman dilinde olan medyalar</i>	17
<i>ç. Ulah dilinde olan medyalar</i>	19
<i>d. Sırpça dilinde olan medyalar</i>	21
<i>e. Boşnakça dilinde olan medyalar</i>	22
<i>f. Anayasada adı geçmeyen etnik toplulukların hakları</i>	23
Sonuç görüşleri ve öneriler.....	24

Önsöz

Bu Analizin odak noktası, işbu çalışmanın yazarı ile Makedonya Cumhuriyeti Topluluklar Haklarının Gerçekleşmesi Ajansı ve AGİT Misyonu Hukuk Üstünlüğü Departmanı temsilcileri arasında gerçekleşen istişare çalışmaları ve yapılan işbirliği neticesinde belirlenmiştir. Özellikle bu çalışma, 28.02.2013-01.03.2013 tarihleri arasında Mavrova'da düzenlenen Makedonya Cumhuriyeti Topluluklar Haklarının Gerçekleşmesi Ajansı tarafından ve AGİT Üsküp Misyonu desteği ile organize edilen oturumda, böyle bir çalışmanın yapılması göndemin önceliği olarak belirlenmesi neticesinde yapılmıştır. Daha doğrusu, Makedonya Cumhuriyeti'nde kamu medya araçları ve sayıları toplam nüfusun %20 oranı altında bulunan etnik toplulukların hakları ve medya bildirimlerinde muamele görmeleri, bu oturuma katılanlar tarafından 2013 yılında düzenlenecek katılımcı forumu ana göndem maddelerinden biri olarak yer alması belirlenmiştir. Bu Analizin konusu, aynı zamanda netice ve önerileri, Ajans tarafından 20 Haziran 2013 tarihinde Üsküp'de düzenlenen katılımcı forumu tartışma konusu olarak göndeminde yer almıştır.

Analizin amacı bu alanda mevcut durumları, medya alanında etnik topluluklar hakları ile ilgili uluslararası enstrümanlarına bakış açısı, Makedonya Cumhuriyeti yasal uygulamalara bakış ve devlet içinde azınlıklar toplulukları dilinde yayın yapan medyaların genel durumuna bakılarak yapılması hedeflenmiştir. Bunun yanısıra, analizin hedefi daha detaylı olarak etnik topluluklar dilinde yayın yapan medyaların durumları ve problemlerini göstermek ve devletteki etnik topluluklar hakkında gazeteciler tarafından verilen haberlerin ele alınmasıydı. Daha net bir tablonun ortaya çıkması için, arnavutça¹, türkçe, roman, ulah, sırpça ve boşnakça dilinde yayın yapan medyaların durumuna genel bakış yorumu sağlanmıştır, çok kısa olarak da Anayasa giriş bölümünde açıkça yer almamış etnik toplulukların medya alanındaki hakları da gözden geçirilmiştir. Analizin yapılması ve durumun gözden geçirilmesi neticesinde sonuç görüşleri ve medya alanında düzeltilmesi ve geliştirilmesi için öneriler verilmiştir.

Metodoloji açısından, Analizin hazırlanması esnasında Makedonya Cumhuriyeti'nde yer alan topluluklar medyaları ve etnik topluluklar hakkında yapılan haberler ile ilgili şimdiye kadar medya alanında yapılan araştırmalar, olaylar, projeler ve faaliyetlere detaylı bir bakış sağlanmıştır. Aynı konular hakkında masa-araştırması sağlanmıştır (bilgiler, haberler,

¹ Azınlıkta bulunan topluluklar medyaları genel durumu bakışına, Arnavutça dilindeki medyalar da öngörülmüştür, bunun amacı devlette bulunan daha küçük etnik topluluklar dilindeki medyaların durumu ile kıyaslama yapılması içindir.

dökümanlar, raporlar, Avrupa uygulamaları, diğer ülkelerden alınan pozitif örnekler, yasal uygulamalar v.b. toplanarak). Buna bağlı olarak, medya alanında durumları daha gerçek şekilde yansımaları teminen, Makedonya Cumhuriyeti etnik toplulukları mensupları – sivil toplum temsilcileri ve Avrupa Konseyi ile Avrupa Birliği'nin programı MEDIANE (farklılıklar, kaynaşmalar ve anti ayrımcılık Avrupa medyaları) koordinasyon kurulu temsilcileri ile yarım yapısal mülakatlar hazırlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Bu analizi hazırlayan kişi de bu kurulun üyesidir. Mülakatlar Mayıs ve Haziran ayları 2013 yılı döneminde gerçekleşmiştir. Hernekadar bu Analiz ile bu alandaki tüm sorulara cevap verilmediyse, sorunların hangi yerlerde aranması ve bazı sorunlar için cevapların nerelerde bulunması gerektiğini işaret etmektedir.

Etnik toplulukların medya alanındaki hakları – uluslararası enstrümanlar²

Bir toplumda Milli azınlıkların³ hakları ile ilgili mevcut olan standartlar insan hakları kavramının bir parçasını oluşturmaktadır. Buna göre, etnik topluluklar haklarının gerçekleşmesi ile ilgili yapılan analizler, ilgili toplumdaki daha geniş çapta insan haklarının gerçekleşmesini de bakılmasına gerektiği ve özellikle: eşitlik ve serbestlik hakkı, herhangi bir ayrımcılık çeşidinin yapılmaması, serbest ifade edilmenin yasaklanması, toplanma ve dernek kurma yasaklanması, ve milli azınlıklar mensuplarının diğer hakları.

Tüm insan hakları ile ilgili nihayi hedefler, toplumda yer alan her bireyin potansiyeli serbest şekilde ve tam olarak, tamamen eşit şartlar altında geliştirilmesidir. Açık ve serbest sivil toplum kavramı tüm bireylerin dahil edilmesini kapsamaktadır, ki buna milli ve farklı dilde konuşan azınlıklar da dahil olmaktadır. Ana dilinde ifade edilme özgürlüğü hakkı, bunun özel ve kamu yaşamında yapılması, milli azınlıklar mensuplarının insan varlıkları olarak kendilerini serbest şekilde geliştirmeleri için temel unsurlardan birini teşkil etmektedir.

İnsan hakları ile ilgili uluslararası enstrümanlar farklı şekiller ile farklı içeriklerle dil kullanma hakkını, ifade özgürlüğü hakkını, ve milli azınlıklar mensuplarının diğer haklarını

² Analizin devamında, medya alanında milli azınlıkların haklarını düzenleyen en önemli uluslararası enstrümanlar listesi verilmiştir. Bu enstrümanların bir bölümü Makedonya Cumhuriyeti tarafından imzalanmış ve onaylanmıştır, bir bölümünün ise hukuki-bağlayıcı özelliği bulunmamaktadır, diğer bir bölümü ise insan hakları ve özgürlükleri uluslararası standartları sisteminin parçasıdır.

³ Bu çalışmada „milli azınlıklar“ terminolojisi uluslararası hukuku içeriliğinde kullanılmaktadır. Makedonya Cumhuriyeti'nde durum hakkında değinme yapıldığında „etnik topluluklar“ yada „çoğunlukta olmayan topluluklar“ kavramları kullanılacaktır, bu da Ohri Çerçeve Anlaşması'na bağlı olarak Makedonya Cumhuriyeti tarafından kabul edilen Anayasa ilaveleri ile öngörülen hususlardır.

garanti etmektedir. Bir taraftan diller bireylerin bağı oldukları kimliklerinin şahsi özelliklerini oluşturmaktadır. Diğer taraftan ise, dili vasıtasıyla bir bireyin toplumsal kuruluş yada topluluk mensubu olarak serbest şekilde ifade edimesi ve iletişim kurmasını sağlamaktadır, bu özellikler de bir demokratik toplumun çalışması için temel anlam önemi taşımakla birlikte, birçok durumda kamu ilgisinde olan bir sorun haline gelmektedir.

Tüm uluslararası enstrümanları ile insan haklarının evrensel özellikleri bulunduğu kararlaştırılmıştır ve herkes için eşit şekilde ve herhangi bir ayrımcılık yapılmadan uygulanması gerektiği mecburiyeti belirtilmiştir. Bunların içinde çok az sayıda devletler tarafından kısıtlamalar yapılması müsaade edildiği durumlar da bulunmaktadır: başka kişilerin hak ve özgürlükleri tehdit edildiği durumlar, kamu sağlığı tehdidi bulunduğu durumlar, güvenlik ve demokratik toplumun diğer temel değerleri tehdit altında olduğu durumlardır. Uluslararası hukukta müsaade edilen kısıtlamalar çok sınırlanıcı şekilde yorumlanmıştır.

Her bireyinin insan haklarını korumaya yönelik bir demokratik devlette, bu hususlar tamamen yasal uygulamalar ile düzenlenmiş olması ve tasarlanmış kamu politikalarının konusu olmaları zaruridir. İnsan haklarının gerçekleştirilmesinde, dengenin sağlanmasında yaşanan başarısızlık, çok kültürlü toplumlarda etnik topluluklara arasında gerilimlerin meydana gelmesine yol açabilir.

Tüm insan yaratıklarının haysiyetlerine saygı gösterilmesi ile ilgili olan Evrensel İnsan Hakları Deklarasyonu⁴ 1.maddesi, insan hakları ve özgürlükleri ile ilgili olan tüm uluslararası standartların temel kavramını oluşturmaktadır. Deklarasyonun 1.maddesinde „...tüm insanlar haysiyet ve haklar ile ilgili serbest ve eşit olarak doğmaktadır...“ tanımı yer almaktadır. Bu madde, milli azınlıklar mensuplarının dil hakları için temel unsuru da oluşturmaktadır. Her bireyin haysiyet hakkı tanımı altında kendi kimliğinin korunma hakkını da kapsamaktadır. Bireylerin kimlik özelliklerini oluşturan temel unsurlardan biri konuştukları dildir. Buna göre, toplum içinde yaşayan bireylerin dil haklarının korunması, insan yaratıkları olarak haysiyetlerinin korunması temel hakkının ayrılmaz bölümünü oluşturmaktadır.

Uluslararası Sivil ve Siyaset Hakları Anlaşması⁵ 2.maddesine istinaden, Anlaşmayı imzalayan tüm devletlerden, devletin sınırları içinde yaşayan ve hukuki olarak kendilerinin yetkisi altına düşen tüm bireylerin insan haklarının korunmasını sağlamalarını talep edilmekte ve „...herhangi bir farkın bulunmadığına bakılmadan, özellikle ırk, derinin rengi, cinsiyeti, *dilleri*, dinleri, siyasi veya diğer görüşleri, milli veya toplumsal kökenleri, malvarlıkları, doğum yada diğer durumları“ ifadeleri yer almaktadır. Bu Anlaşmanın 19.maddesi ile tüm bireylere ifade

⁴ The Universal Declaration of Human Rights, <http://www.un.org/en/documents/udhr/>

⁵ International Covenant on Civil and Political Rights, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>

özgürlüğü garanti edilmekte olup, sınırlara bakılmadan bilgiler ve fikirlerin alınması ve gönderilmesi hakkını garantiye alınması yanısıra, aynı şekilde kendi seçimlerine göre herhangi medyada yada istedikleri dilde yapma hakkını da garanti altına almaktadır. Burada, bilgilerin dağıtılması ve alınması hakkı sadece medyalarla sınırlı kalmadığı vurgulanması gerekir, bu hakkın bireyler - aynı topluluk mensupları arasında doğrudan yapılan iletişimde uygulanmasını da kapsamaktadır. Bu doğrultuda, aynı dökümanın 21 ve 22.maddesi ile topluluk mensuplarının toplanması ve sakin şekilde birlikler kurmasını garanti edilmektedir. Buna müteakip, Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Anlaşması 27.maddesi önemli hususu içermekte olup, bu madde doğrudan milli azınlıkların dil haklarına yönelik hususları içererek temel unsuru oluşturmaktadır. Bu maddede özetle „azınlıklar mensuplarına, kendi topluluğuna mensup olan diğer kişilerle irtibatla kendi dillerini kullanma hakkı inkar edilemez“. Bu uluslararası anlaşma Makedonya Cumhuriyeti tarafından 18 Ocak 1994 tarihinde onaylanmıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından getirilen Milli, etnik, dini ve dil azınlıkları mensupları hakları ile ilgili Deklarasyon'un⁶ 2(1).maddesi ile bu azınlıklara „kendi dillerini özel ve kamu yaşamında, serbest şekilde ve kimse tarafından karışmadan yada herhangi bir ayrımcılık yapılmadan kullanmaları“ hakkı garanti edilmektedir.

Diğer çok önemli döküman İnsan Hakları ve Diğer Özgürlüklerin Korunması ile ilgili Avrupa Anlaşması'dır⁷. Bu Anlaşma'nın 10.maddesi ile ifade özgürlüğü hakkı belirlenmektedir. Aynı dökümanın 14.maddesine istinaden her devlet tarafından „...herhangi bir şekilde cinsiyet, ırk, deri rengi, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, milli veya sosyal kökenliklerinde ayrımcılık yapılmadan...“ hususları temin altına alınması gerekir. İnsan Hakları Evrensel Deklarasyonu ve İnsan Hakları ve Diğer Özgürlüklerin Korunması ile ilgili Avrupa Anlaşması esas olarak alınarak, Avrupa Konseyi tarafından 1982 yılında getirilen İfade Edilme ve Haberleşme özgürlüğü Deklarasyonu⁸ ile „ifade edilme ve haberleşme özgürlüğü her insan bireyinin toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi gelişmesinden dolayı zaruridir ve toplumsal ile kültürel grupların, ulusların ve uluslararası topluluğun ahenkli şekilde ilerlemesi için şarttır“ hususu vurgulanmaktadır. Bu husus ile İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Avrupa Anlaşması'nın 11.maddesi ile garanti edilen sakin şekilde toplanma ve birlikler kurma hususu ile yakından bağlantılıdır.

⁶ UN Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities proclaims, <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm>

⁷ Makedonya Cumhuriyeti bu Anlaşmayı 1997 yılında onaylamıştır („M.C.Resmi Gazetesi“ No:j 11/1997), ve bununla bu anlaşma milli yasamanın dahiline girmiştir.

⁸ Declaration on the freedom of expression and information (Adopted by the Committee of Ministers on 29 April 1982, at its 70th Session), http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/CM/Dec%281982%29FreedomExpr_en.asp#TopOfPage

İfade edilme özgürlüğü, toplanma ve birlikler kurma ile ilgili temel standartlar AGİT tarafından 1990 yılında kabul edilen Kopenhag Dökümanı⁹ ile de belirlenmiştir. AGİT'in Kopenhag Dökümanı diğerleri arasında milli azınlıklar mensuplarının „kendi eğitim, kültürel ve dini kurumları, kuruluşları ve birlikleri kurmaları ve bunları korumaları...“ haklarını da belirlemektedir. Medyalar bu standartlarda doğrudan vurgulanmamış olmasına rağmen, bunların milli azınlıklar mensupları dillerinin ve kültürel kimliklerinin korunması ve tanıtılmasında temel rolleri bulunduğu kuruluşlar arasında yer aldıkları kendiliğinden anlaşılmaktadır. 1990 yılında Paris’de kabul edilen Yeni Avrupa Deklarasyonu¹⁰ ile AGİT üyesi olan ülkelerin cumhurbaşkanları ve başbakanları tarafından „...ayrımcılık yapılmadan, her bireyin ifade edilme özgürlüğü, sakin şekilde toplanma ve birlikler kurma hakkı bulunmaktadır...“ hususları vurgulanmaktadır.

Avrupa Konseyi Milli Azınlıkların Korunması Çerçeve Anlaşması¹¹ 10(1).maddesi ile üye olan ülkeler tarafından milli azınlıklar mensuplarına „azınlık dillerini serbest şekilde ve kimse tarafından karışmadan, özel ve kamu yaşamlarında, sözlü ve yazılı şekilde kullanmaları“ hakkını tanımaları zorunluğundan dolayı bulunmaktadır hususu yer almaktadır. Bu Anlaşma Makedonya Cumhuriyeti tarafından 25 Temmuz 1996 tarihinde imzalanmış olup 10 Nisan 1997 tarihinde de onaylanmıştır.

Dilin „özel ve kamu yaşamında“ kullanılması hakkı, milli azınlıklar mensuplarının kendi dilinde eğitim görmeleri hakkıyla bağlantılıdır. Bu konular detaylı şekilde, AGİT tarafından 1996 yılında kabul edilen Milli Azınlıkların Eğitim Hakkı İle İlgili Lahey Önerileri düzenlenmiştir. Bu Öneriler’in düzenlenmesi, milli azınlıklar mensuplarının haklarının korunması ile ilgili olan mevcut uluslararası enstrümanların daha iyi şekilde anlaşılmasını hedeflenerek yapılmıştır, ki bunlar kendilerinin kültürel kimliklerinin korunması ve geliştirilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Anlaşması’nın 19.maddesi ile fikir sahibi olma hakkı, aynı zamanda bu fikrin ifade edilme serbestliği hakkı garanti edilerek, bir demokratik toplumda medyaların rolleri ve yerlerinin tanımlanması için temel hareket noktasını teşkil etmektedir. Bir taraftan, birinci fıkrada yer alan „herkezin düşünce hakkı bulunmaktadır...“ ifadesi ile garanti altına alınmaktadır, ikinci fıkrasında yer alan „herhangi türden bilgi ve fikirler talep etme, alma ve dağıtma, sınırlara bakılmadan, şifai veya yazılı şekilde, sanatsal şekilde, yada kendisinin

⁹ Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension, <http://www.osce.org/odihr/elections/14304>

¹⁰ Charter of Paris for a New Europe , <http://www.osce.org/mc/39516>

¹¹ Framework Convention for the Protection of National Minorities, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_Text_FCNM_mk.pdf

seçeceği medya vasıtasıyla“ hususlara bair olarak herkeze serbestlik garanti verildiği gerçeği ortadadır.

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Anlaşması'nın 10.maddesi benzer şekilde ifade özgürlüğünü garanti etmekte olup sınırlama yapılması istisnalarını da belirlemektedir. Avrupa Konseyi üyesi olan devletler „demokratik ve çoğunluk toplumların temel unsuru olan ifade edilme ve haberleşme özgürlüğü prensipleri“ ilkesine kesin olarak bağılıklarını 1982 yılında kabul edilen İfade Edilme ve Haberleşme Özgürlüğü Deklarasyonu 1.maddesi ile onaylamaktadırlar. Bu dökümanda, Avrupa Konseyi üyesi olan devletler „haberleşme ve mas-medya alanında şu hedefleri elde edilmeye çalışılmaktadır.. (d.) çok sayıda bağımsız ve özerk medyaların varolması, bunlarla fikir ve düşünce farklılıkların yansıtılması sağlanması“ ilkesini deklare etmektedirler.

Avrupa Konseyi Milli Azınlıkların Korunması Çerçeve Anlaşması'nın 9(1).maddesinde, milli azınlıklar mensupları serbest şekilde „iktidarda bulunanlar karışmadan ve sınırlara bakılmadan, azınlık dilinde fikir sahipliğinde bulunmaları, haberler ve fikirler kabul ve dağıtma yapmaları...“ haklarının bulunduğu vurgulanmaktadır. Ondan sonra, bu dökümana göre, devletlerin „kendi adalet sistemleri çerçevesinde milli azınlıklar mensupları olan kişilere, medyalara ulaşma esnasında ayrımcılığa maruz kalmamalarını temin etmek“ yükümlülüğü bulunmaktadır. Anlaşmanın 9.maddesinde devletler tarafından „milli azınlıklar mensuplarının basılı medya kuruluşlarının kurulması ve kullanılmasını engellemeyecekleri“ hususu vurgulanmakta olup, aynı zamanda „radyo ve televizyon ile ilgili hukuki çerçevede, mümkün olduğu kadar... milli azınlıklar mensuplarına kendi medya kuruluşları kurulması ve kullanılması imkanı garanti edilmeleri hususunu temin edecekleri“ ifadesi de yer almaktadır.

Milli azınlıklar mensupların kendi özel medyalar kurma hakları bulunmasına rağmen, uluslararası dökümanlara göre, devlet tarafından bu hakkın kısmen sınırlanması mümkün olduğu bir gerçektir. Çerçeve Anlaşmasının 9.maddesine göre bu husus net olarak vurgulanmaktadır, o da frekans menzillerin doğal sınırlanması bulunduğu gerçeğine bakılarak, devlet (bağımsız düzenleyici) tarafından milli azınlıklar mensuplarına radyo ve televizyon izinlerini dağıtmaktadır. İzinlerin verilmesi esnasında kriterler objektif ve ayrımcılı olmamalıdır ve bununla milli azınlıklar mensuplarının radyo ve televizyon medyaları kurma hakları baltalanmamalıdır.

Çok önemli sorun milli azınlıkların kamu medyalarına kullanması ile ilgilidir. Çerçeve Anlaşması 9(1).maddesi ile milli azınlıklar mensuplarının ifade edilme özgürlükleri azınlık dillerinde enformasyon ve fikirlerin dağıtılma özgürlüğü kapsandığı anlamına gelmektedir, bunun esnasında kamu iktidarının karışmaması sağlanacağı, demek oluyor ki „azınlıklar

mensupları medya kullanımında ayrımcılığa maruz kalmayacakları“ anlamına gelmektedir. Anlaşmanın 9(4).maddesi devletlerin „milli azınlıklar mensuplarına medyaların daha kolay şekilde kullanmaları için gereken önlemleri almaları“ yükümlülüğü olduğu belirlenmiştir. Buna göre, önemli sayıda mensupları bulunan bir milli azınlığa kamu radyosu ve kamu televizyonunda gereken zaman diliminde kullanımı temin edilmesi anlamına gelmektedir. Ancak, sadece milli azınlıklar mensuplarının sayısı, kamu radyosu ve kamu televizyonunda programların hacmi hakkında tek kriter olmaması gerekir. Sayısı az olan milli azınlıkların, kamu servislerinde kendi programlarını gerçekleştirebilmeleri teminen azgari zaman dilimi ve maddi kaynaklar da sağlanması sözkonusudur. Aynı şekilde programlarda tüm unsurlara yer verilmesi ve kalite açısından yeterli olması ehemmiyetine bakılması gerektiği, bununla ilgili etnik topluluğun gereksimleri ve taleplerini karşılaması hususlarına bakılmalıdır.

Diğer önemli bir konu milli azınlıklara ait medyaların kalitesi ve içerikliği çok önemlidir. Bir açık ve demokratik toplumda yayımlanan programların içerikliği kamu iktidarların etkisi altında olmamalıdır. İfade edilme özgürlüğü, Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Anlaşması 19.maddesi ve Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Korunması Anlaşması'nın 10.maddesi garanti altına alınmıştır, buna göre iktidarın herhangi bir kurumu tarafından yapılan sınırlamalar mutlaka „yasalarda yer alması“ ve „demokratik toplum için kaçınılmaz olması“ anlamına gelmektedir, ki bu alınan önlemlerin amacı : (a) diğerlerin hakları ve itibarı korunması; (b) kamu güvenliği ve düzeni, yada kamu sağlığı ve ahlakı korunması, doğrultusunda olmalıdır.

Devlet tarafından, kamu radyosu ve kamu televizyonunda hazırlanan programların ve milli azınlıklar mensuplarına yönelik olan yayımlarında, bu toplulukların çıkarları ve gereksimleri yansıtılması, aynı zamanda bunların bağımsız şekilde algılanması sağlanması gerekir. Eşitlik ve ayrımcılık yapılmama prensiplerine uygun olarak, Çerçeve Anlaşması 15.maddesine istinaden milli azınlıklar mensupları kamu medyaları redaksiyonlarında da uygun şekilde temsil edilmeleri gerekmektedir. Bunun yapılması sağlandığı takdirde, milli azınlıklar mensuplarının daha geniş çapta ve daha adil şekilde temsil edilmelerini, aynı zamanda medya yayınları ve bildirimlerinde daha fazla objektif olunmasını sağlanabilir.

M.C.Yasal uygulamalarına bakış

Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan etnik toplulukların medya haklarının tanınması Makedonya Cumhuriyeti Anayasası 16.maddesinde yer alan hükümlere dayalıdır. Daha ayrıntılı olarak 16.madde ile ifade edilme özgürlüğü, konuşma özgürlüğü, kamuda hitap edilme ve kamu haberleşmesi, aynı zamanda serbest şekilde kamu haberleşme kuruluşlarının kurulması garanti altına alındıkları görülmektedir. Buna müteakip, haberlere serbest şekilde ulaşma imkanı, haberlerin alınması ve aktarılması da garanti altında olduğu göstermektedir. 2001 yılında Ohri Çerçeve Anlaşması'nın imzalanmasından sonra, kabul edilen anayasa ilaveleri ile Anayasanın 48.maddesinde değişiklikler ve ilaveler yapılmış olup, bunlarla topluluklar mensuplarına serbest ifade edilme hakkı, kendi topluluklar kimliklerinin ve farklı özelliklerinin korunması ve geliştirilmesi hakkı, kendi topluluklar sembollerinin kullanılma hakkı garanti altına alınmıştır. Bu maddeye bakıldığında, tüm toplulukların etnik, kültürel, dil ve dini kimlikleri korunduğu , aynı zamanda kültürel, sanat, eğitim, bilim kuruluşlarının kurulması hakkı garanti edildiği gözüktüğü, bunların amacı kendi kimliklerinin ifade edilmesi, korunması ve geliştirilmesi yönünde olduğu ortadadır.

İlk kez, medya alanında etnik toplulukların hakları¹², 1997 yılında getirilen Radyodifüzyon Faaliyeti Kanunu ile yasal şekilde garanti altına alınmıştır. Bu kanuna göre, Makedonya radyo-televizyonu, makedonca dili yanısıra, çoğunluk teşkil etmeyen topluluklar dilinde program yayımlamaya yükümlü kılınmıştır (45.madde). Bu kanunun getirilmesi döneminde, önemli sayıda etnik topluluklar mensupları yaşadıkları bölgelerde yerel seviyede birçok kamuya yayın yapan radyolar mevcut oldukları bir gerçektir. Bu radyoların ilgili bölgede yaşayan etnik topluluklar dillerinde program yapma yükümlülükleri bulunmaktaydı.¹³ Bu kanuna istinaden, etnik topluluklar dillerinde programlar hazırlayan ve yayın yapan ilk özel radyo ve televizyon kuruluşlarının kurulması için izin verilmiştir. İlk yasanın metninde, makedonca dili ve etnik topluluklar dillerinde yeni radyo ve televizyon programları hazırlayacak olan kuruluşlara teşvik olarak maddi desteğin sağlanacağı hususu da yer almıştır. Bu önlemin neticesi olarak, Radyodifüzyon Konseyi dökümanları ve raporlarına göre birkaç yıllık zaman içerisinde önemli ölçüde yeni radyo ve televizyon yayınlarının meydana gelmesine neden olduğu, bununla medyalarda yer alan dil ve program türlerinin zenginleştirilmesine yol açtığını görmekteyiz.

2005 yılında getirilen yeni Radyodifüzyon Kanunu ile, garanti altına alınan radyodifüzyon alanındaki etnik toplulukların hakları yinelenmiş ve genişletilmiştir. Temel

¹² 1991 yılından dek Makedonya Cumhuriyeti'nde basılı medya kanunu bulunmamaktaydı.

¹³ Bu kamu radyolarının 2005 yılında getirilen Radyodifüzyon Kanunu'na göre dönüşüm yapma yükümlülükleri bulunmaktadır, ancak çoğu başarısız özelleştirme süreci müteakip kapatılmıştır.

hükümlerde, getirilen yasanın amacı şu hususları temin etmektir: „... radyodifüzyon faaliyetlerinde ifade edilme özgürlüğü..., kullanıcılar çıkarlarının korunması, kültür kimliklerinin desteklenmesi, geliştirilmesi ve korunması, eğitim ve bilimsel geliştirilmesi, yaratıcılığın geliştirilmesi için destek sağlanması, dilin ve geleneklerin korunması...“ (2.madde). Programların yapımı için temel oluşturan prensiplerde şu özellikler yer almaktadır (68.madde): hoşgörü anlayış ruhunun desteklenmesi, farklı etnik ve kültürel kökenli olan bireylerin arasında saygınlık ve birbirlerini anlamının yaratılması, toplumun bir parçasını oluşturan farklı kültürlerin ifade edilebilmeleri teminen programların bunlara açık olunması, milli kimliklerinin korunması ve desteklenmesi, dil kültürü ve yerli yayınların desteklenmesi v.b.

Bahsekonu olan kanunun 82.maddesinde farklı toplulukların dillerinde programların yayımlanması dile getirilmiştir: „Radyodifüzerler programlarını makedonca dilinde yayımlarlar, çoğunlukta olan topluluğu yönelik olan programlar ise bu toplulukların dillerinde yayımlanırlar“. Programların altyazı olması genel yükümlülüğü ile dil ayrıcalığı korunmaktadır (83.madde), aynı şey reklamlar ve tele pazarlama klipleri (104.madde) ve tercüme edilmeyen yabancı dillerdeki programlar için geçerli değildir (83.madde).

Etnik toplulukların dil ve kültürel kimlik farklılıkları en fazla Makedonya Radyo-Televizyonunda önem verilmektedir, bundan dolayı bu kuruluşun en büyük yasal yükümlülükleri de bulunmaktadır. Makedonya Radyo-Televizyonu kamu çıkarları doğrultusunda olan programlar yaratma ve yayımlamakla yükümlüdür ve bunlarla devlette mevcut olan çoğunluklu toplumsal ve kültürel yaşam yansıtılması gerekir. Bu yayımlarda haberler, kültür, eğitim, bilim, spor ve eğlence programları yer almaktadır (120.madde). Bundan sonra, kendi kamu görevini yerine getirebilmesi teminen, Makedonya Radyo-Televizyonu şunları da yapmakla yükümlüdür: tüm kamu çıkarları yönünde program düzenini geliştirmesi ve planlaması ve ayrımcılık yapmadan toplumun her kesimi hakkında programlar hazırlaması ve yayımlaması, bunu yapması esnasında farklı toplumsal grupların bulunduğunu gözönünde bulundurması; programlarda farklı fikirlerin cereyan etmesine ehemmiyet gösterilmesi, toplulukların kültür kimliklerinin korunması, kültürel ve dini farklılıklara saygı gösterilmesi, kamu içinde diyalog ortamının yaratılması, çok etnik kökenli ve çok kültürel ortamlarda topluluklar arasında olan ilişkilerin geliştirilmesi teminen hoşgörü ve aralarında anlaşma ortamının sağlanması, Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan tüm toplulukların konuşma ve dil standartlarını korumak ve geliştirmektedir (121.madde). Bunu başarmak için, kamu servisi etnik topluluklar dilinde olan bir televizyon kanalı ve bir radyo kanalı yayımlaması gerekmektedir (117.madde). Bunun yanısıra, Makedonya Radyo-Televizyonunda yer alan programlar etnik toplulukların kültürel kimliklerinin korunması için önemli olan diğer talepleri de yerine getirmesi sözkonusudur: çoğunlukta olmayan topluluklar

dillerinde hazırlanan ve yapılan programlar en azından %40 oranında yayımlamasını gerekir, en azından %45 oranında bu dillerde söylenen ses ve entrümental müzik yayınları (124.madde). Bütün bunların yanısıra, Makedonya Radyo-Televizyonu uydu programları da yayımlaması zorundadır, ki bunun amacı yurtdışında bulunan etnik topluluklar mensuplarını devlette meydana gelen en önemli olaylar hakkında haberdar edilmeleridir.

Etnik topluluklar mensupları bazılarına yönelik olan ve program yapma lisansı bulunan özel televizyon ve radyolar, kendi programlarını tamamen bu topluluklar dilinde yayımlamaları gerekir (82.madde). Diğer radyo ve televizyonlar, aynı şekilde dil ve kültür kimliklerin korunması açısından şu yükümlülükleri bulunmaktadır: kendileri tarafından etnik topluluk dilinde hazırlanan günlük programların %30-u bu dilde olmalıdır ve bu dilde en azından ses ve entrümental müzik programların oranı %30 olmalıdır (74.madde).

Düzenleme kurumu, mevcut yasaya göre, medyalar alanında çoğunluk sisteminin ve program türlerinin geliştirilmesi yönünde yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yasanın 21.maddesinde, Radyodifüzyon Konseyi „...ifade edilme serbestliği ve farklılığı temin edilmesi hakkında önem vermesi gerekir, çeşitleri farklı olan bağımsız ve kendi başına çalışan medyaların varolması, ... ve radyodifüzyon faaliyetlerinde vatandaşlar çıkarlarının korunmasını sağlamaktadır“. Yeni lisanslar hakkında konkurların açılmasından önce, Konsey tarafından izleyici ve dinleyicilerin gereksimleri hakkında araştırma yapması ve ilgilenen taraflar arasında istişare görüşmeleri gerçekleştirmesi gerekir (45.madde). Diğer taraftan ise, ibraz edilen başvurular kalitelerinin değerlendirilmesi esnasında, Radyodifüzyon Konseyi tarafından şu hususların öngörülmesi lazımdır: „... program içeriklerinde tür ve konu farklılıkları, makedonca dilinde veya çoğunlukta olmayan etnik toplulukların dillerinde hazırlanan ve yapılmış olan programların yer aldıkları oranın yüksekliği..., programın yayımlandığı bölge için önemi olan olaylar ve durumları ele alan programların nekadarıyla yer aldıklarına bakılması..., milli kültürün geliştirilmesi ve korumasını destekleyen programların nekadar oranda yer aldıklarına önem verilmesi..., aynı zamanda sunulan diğer unsurlara da önem verilmesi, ki bunların katkısı ... bilgilendirme hakkının daha kaliteli olmasını gerçekleştirmek, daha doğrusu ilgili bölgede bulunan seyircilerin talepleri doğrultusunda olan konuların ele alınmasıdır“ (51.madde).

Çoğunluk teşkil etmeyen topluluklar medyaları genel görünümü

Makedonya Radyo – Televizyonu etnik topluluklar dilinde bir televizyon kanalı ve bir radyo kanalında yayın yapmaktadır. Çoğunluk teşkil etmeyen topluluklar dillerinde Makedonya

televizyonunda programlar İkinci kanalda yayımlanmaktadır: Arnavutça dilinde haftalık 98 saat program yapılmaktadır, Türkçe dilinde haftalık 16,5 saat program yayımlanmakta, Romanca, Sırpça, Ulahça ve Boşnakça dillerinde ise haftada 2 er saat program verilmektedir. Makedonya Radyosu haftalık 119 saat Arnavutça dilinde program verilmekte olup, Türkçe dilinde haftalık 35 saat program yer almaktadır ve Romanca, Sırpça, Ulahça ve Boşnakça dillerinde ise haftada 3,5 er saat program verilmektedir.

Mayıs 2013 yılı itibariyle, radyodifüzyon sektöründe özel sermayeli toplam 66 televizyon ve 80 radyo istasyonu bulunduğu, bunlardan 20 televizyon ve 17 radyonun etnik topluluklar dilinde program yayımladıkları farkedilmektedir.

TV	Programın yayımlandığı dil	Bölge
TV Alsat-M	Arnavutça ve Makedonca	ulusal
TV Era	Arnavutça	Üsküp
BTR televizyon	Romanca ve Makedonca	Üsküp
TV Şutel	Romanca ve Makedonca	Üsküp
TV Edo	Boşnakça	Üsküp
TV „Due“	Arnavutça	Gostivar
TV „GTV“	Arnavutça	Gostivar
TV „Çegrani Media“	Arnavutça, Türkçe, Makedonca	Gostivar
TV „Gurra“	Arnavutça	Kırçova
TV „Uskana“	Arnavutça	Kırçova
TV „Festa“	Arnavutça	Kumanova
TV „Hana“	Arnavutça	Kumanova
TV „Art Kanal“	Arnavutça	Struga
TV „Kaltrina“	Arnavutça ve Makedonca	Struga
TV „Art“	Arnavutça	Kalkandelen
TV „Koha“	Arnavutça	Kalkandelen
TV „Super Skay“	Arnavutça	Kalkandelen
TV „Lajani“	Boşnakça, Arnavutça, Makedonca	Dolneni köyü, Pirlepe
TV „Kanal üç“	Türkçe, Arnavutça, Makedonca	Merkez Jupa
TV „Dibra“	Arnavutça	Debre

Etnik topluluklar dillerinde televizyon yayını yapan radyodifüzyon ticaret şirketlerin listesi¹⁴

¹⁴ Kaynak: Radyodifüzyon Konseyi, Mayıs 2013, http://www.srd.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=702&Itemid=342&lang=mk

Radyo	Proğramın yayımlandığı dil	Bölge
Araçına	Arnavutça	Üsküp
Vat	Arnavutça	Üsküp
PRO-FM	Arnavutça	Gostivar
Merlin	Arnavutça	Debar
Uskana	Arnavutça	Kırçova
Yehona	Arnavutça	Kumanova
Albana	Arnavutça	Kumanova
MH	Makedonca, Sırpça, Hırvatça	Ohri
Besa	Arnavutça ve Makedonca	Pirlepe, Çırnilişte köyü ve Dolneni köyü
Ternipe	Romanca ve Makedonca	Pirlepe
Mis 2008	Türkçe ve Makedonca	Plasniça
Rapi	Arnavutça	Struga
Energi	Arnavutça	Struga
Bleta	Arnavutça	Kalkandelen
Fama	Arnavutça	Kalkandelen
Fokus	Arnavutça, Türkçe, Makedonca	Kalkandelen
Encels	Romanca ve Makedonca	İştıp

Çoğunluk teşkil etmeyen topluluklar dillerinde radyoproğramı yayın yapan radyodifüzyon ticaret şirketleri listesi¹⁵

Basılı medya sektöründe, Mayıs 2013 yılı itibariyle Arnavutça dilinde dört günlük gazete basılmaktaydı: „Koha“, „Fakti“, „Jurnal“ ve „Laym“. Haftalık olarak çıkan dergi „Tea Moderna“ da arnavutça dilinde de baskısı bulunmaktadır. Daha küçük topluluklar dillerinde basılı medyalardan türkçe dilinde „Zaman“ ve „Yeni Balkan“ gazeteleri çıkmaktadır.

Son yıllarda etnik topluluklar dillerinde içerikleri bulunan onlayn portaller de meydana çıkmıştır. Bunların büyük çoğunluğu Arnavutça dilindedir, ancak sadece birkaç tanenin redaksiyonu Makedonyada bulunmaktadır. Redaksiyonları Makedonya bulunan diğer etnik topluluklar dilinde içerikleri bulunan onlayn medyalar henüz ortaya çıkmamıştır.

¹⁵ Kaynak: Radyodifüzyon Konseyi, Mayıs 2013, http://www.srd.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=703&Itemid=343&lang=mk

MIA Devlet Haber Ajansı kendi çerçevesinde olan haberleri Arnavutça dilinde de yayınlamaktadır, ancak çoğunluk teşkil etmeyen diğer topluluklar dilinde bunu yapmamaktadır. Özel haber kuruluşları çerçevesinde, Arnavutça dilinde bir özel haber ajansı da faaliyet göstermektedir (INA - Iliria News Agency).

Etnik topluluklar medyaları – durumlar ve sorunlar

Analizin bu bölümünde, en evvela, Makedonya Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan farklı etnik topluluklar mensuplarının nüfus sayısı ve coğrafi dağılımları ile ilgili istatistik verileri gösterilmektedir, bundan sonra bu toplulukların dilinde içerilikleri yayımlayan medyalar hakkında tablo ortaya çıkarılmaktadır. Farklı etnik topluluklar ile ilgili olan noktalar hakkında, istatistik verilerin devamında mevcut durumları ile ilgili notlar da yer almaktadır, aynı zamanda herbir topluluk için ayrı ayrı olarak haberleşme şekli de verilmektedir. Bu bilgiler Analizin yapılması esnasında sivil birlikler temsilcileri ile gerçekleşen mülakatlarda edinilen bilgiler sözkonusudur. Analizin içinde, Makedonya Cumhuriyeti'nde bulunan ilgili araştırmacılar yada medya kuruluşları tarafından gerçekleştirilmiş diğer çalışmalar, araştırmalar ve analizlerde yer alan görüşler de bulunmaktadır.

Makedonya Cumhuriyeti'nde gerçekleşen son istatistik nüfus sayımında yer alan verilere göre, Makedonya'da toplam 2.022.547 kişinin¹⁶ yaşadığı, Makedon olarak toplam 1.297 981 kişi kayıt edildiği, Arnavut olarak 509.083 kişi, Türk olarak 77.959 kişi, Roman olarak 53.879 kişi, Ulah olarak 9.695 kişi, Sırp olarak 35.939 kişi, Boşnak olarak 17.018 kişi, ve diğer etnik topluluklar mensubu olarak toplam 20.993 kişi oldukları ifade etmişlerdir.

a) Arnavutça dilinde medyalar

Toplam 509.083 Arnavut olanlardan, en büyük çoğunluğu Kalkandelen ve etrafındaki belediyelerde¹⁷ (167.158) yaşamaktadır, bundan sonra Üsküp ve etrafındaki belediyelerde¹⁸ (132.335), Gostivar (54.038), Lipkova ile birlikte Kumanova (53.620), Zayas ve Oslomey ile birlikte Kırçova (30.762), Struga (36.029) ve Debre (11.348) gelmektedir.

¹⁶ Fazla detaylar Devlet İstatistik Kurumu yayınında (34.sayfa) bulunabilir. Ulaşılması mümkün olan sayfa:

<http://www.stat.gov.mk/Publikacii/knigaXIII.pdf>

¹⁷ Vrapçište, Bogovinye, Birvenitsa, Jelino, Tearçe ve Yegunovçe.

¹⁸ Araçinovo, Studeniçani, Petroveç, Sopište ve Çuçer Sandevo.

Önceki noktada yer alan göstergelere göre, arnavutça dilinde içeririklik yayımlayan medya sayılarına bakıldığında, Makedonya’da yaşayan arnavut etnik topluluğunun medya alanında olan gereksimleri ve talepleri en büyük ölçüde yerine getirildiği varsayılmaktadır. Bu topluluğun dilinde yapılan kamu servisi programlarının kapsadıkları zaman hacmi en büyük olduğu gerçeği ortadadır. Örneğin, Makedonya Televizyonu ikinci kanalında günde ortalama 14 saat yada haftada 98 saat program yayımlanmaktadır, bunlar da günün iki döneminde yapılmaktadır, o da: saat 07:00 den 14:30 e kadar ve saat 18:30 den gecenin geç saatlerine kadar. „Arnavutça dilinde yapılan bu program hacmi kamu servisi olarak şekillendirilmesine imkan tanımaktadır, daha doğrusu program türleri olarak farklı seyirci grubuna yönelik çok çeşit içerikli yayınların yapılması ve aynı zamanda haberler ile tartışma programların bulunmasına müsaittir“.¹⁹ Kamu servisi bünyesinde bulunan çoğunluk teşkil etmeyen topluluklar redaksiyonları arasında en büyüğü oluşturmaktadır, buna bağlı olarak kadro olarak da en fazla kişiyi kapsamaktadır (yaklaşık 32 gazeteci ile editörü ve 40 kadar teknik ve idari kadrodan oluşmaktadır). Program hacminin büyüklüğü ve kadro ile teknik potansiyeli bu redaksiyona büyük ölçüde arnavut etnik topluluğu kamu servisi görevini gereken şekilde yerine getirilmesini sağlamaktadır. Sabah saatlerinde her gün kısa flaş-haber programı ve öğleden sonraki bölümlerde, 18:30 da başlayan yarım saatlik günlük ana haber programı yayımlanmaktadır. Diğer program bölümlerinde Arnavutça dilinde belgesel, eğlence, çocuk ve başka programlar da yer almaktadır. Makedonya Radyosu Arnavutça dilindeki programlar için de benzeri sonuçlara varılması mümkündür. Kamu servisinde, Arnavutça dilinde haftalık 119 saat program yayımlanmaktadır.

Makedonyada yaşayan arnavut etnik topluluğu, Makedonya Cumhuriyeti’nde yaşadıkları yerlerde ulusal, bölgesel ve yerel çapta yayın yapan sayısı çok olan özel medya kuruluşlarından haber edinme ve program içerilikleri almaları mümkündür: ulusal seviyede olan televizyon kanalı TV „*Alsat M*“, TV „*Era*“, Radyo „*Vati*“, ve Radyo „*Araçına*“ (*Üsküp*), TV „*Art*“, TV „*Koha*“, TV „*Super Skay*“, Radyo „*Bleta*“, Radyo „*Fama*“ ve Radyo „*Fokus*“ (*Kalkandelen*), TV „*Due*“, TV „*G*“, TV „*Zeri e Çegranit*“ ve Radyo „*Pro - FM (Gostivar)*“, TV „*Festa*“, TV „*Hana*“, Radyo „*Yehonaa*“ ve Radyo „*Albana*“ (*Kumanovo*), TV „*Gura*“, TV „*Uskana*“ ve Radyo „*Uskana*“ (*Kırçova*), TV „*Kaltrina*“, TV „*Art Kanal*“, Radyo „*Rapi*“ ve Radyo „*Enerji*“ (*Struga*), TV „*Dibra*“ ve Radyo „*Merlin*“ (*Debre*) ve diğerleri. Ahalinin yaşadığı coğrafi dağılımı ve medya sayısı göstergelerine bakıldığında, Arnavutların yaşadıkları herhangi bir

¹⁹ Miçevski İ., Tirpevska S, ve Traykovska J. (2013) *Paralel Dünyalar Hakkında Bildiri: Makedonya Etnik Topluluklar Medyaları*, Üsküp: Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu.

bölgenin özel radyodifüzyon kuruluşu ile kapsamamış olması sözkonusu olmadığı gözetilmektedir.

b. Türkçe dilinde medyalar

2002 yılında gerçekleşen sayımda, kendilerini Türk olarak toplam 77.959 Makedonya Cumhuriyeti vatandaşı ifade etmiştir. Türkler ülkenin birçok yerleşim yerinde yaşamaktalar, ancak bunlardan en fazlası Üsküp ve çevresinde (12.198) kişi, bundan sonra Gostivar'da (7.991) kişi, Merkez Jupa'da (5.226) kişi, Plasniça'da (4.446) kişi, Radoviş'de (4.061) kişi, Struga'da (3.628) kişi, Debre'de (2.684) kişi, Mavrovo ve Rostuşe'de (2.680) kişi, Dolneni – Pirlepe'de (2.597) kişi, Kırçova'da (2.430) kişi v.s. yaşamaktadır.

Demografi verileri ile Türkçe dilinde yayın yapan medya sayısı kıyaslandığı zaman, Türk topluluğunun gereksimleri ve talepleri doğrultusunda olan haberleşme ve doğrudan ilgilediren diğer içerikli programlar sunan medyalar tamamen ihtiyaçları karşılamadıkları söylenebilir. Türk topluluğu kendi dilinde haberleşme ve diğer içerikli programları genel olarak Makedonya Radyo-Televizyonu'ndan almaktadır, çünkü ülke çapında ve en fazla Türk nüfusunun yaşadığı Üsküp bölgesinde türkçe dilinde yayın yapan özel radyo ve televizyonlar bulunmamaktadır.²⁰ Makedonya Cumhuriyeti'nin küçük yerleşim yerlerinde yaşayan Türk nüfusunun büyük bir bölümü, haberalma ve kültür taleplerini tatmin edebilmeleri teminen, kendi dillerinde haberleşme yada diğer içerikli programları alması mümkün değildir.

Kamu servisi aracılığıyla yayımlanan programlar istenilen düzeyde değildir, bunlar ne hacim olarak ne de kalite olarak tatmin etmemektedir. Makedonya Televizyonunda günlük 2,5 saat program yayımlanmaktadır, o da saat 15:30 den 18:00 e kadar. Programlar içinde 5 ile 10 dakika arası kısa haberler ve ana haber programı 20 ile 30 dakika arası yer alır. Redaksiyonda 12 gazeteci kadrosu bulunmaktadır, bu sayıyla kamu servisi topluluklar redaksiyonları arasında büyüklükle ikinci sıradadır, ancak günlük kaliteli program hazırlanma ve sunulması için bu kadro yeterli değildir. Önceden yapılan araştırmalara bakıldığında, şu sonuçlara varılması mümkündür „redaksiyonda yeterli sayıda kadro bulunmamaktadır, yada bu kadro yeterli derecede eğitilmiş değildir... (ve) gazeteci röportajların kalitesi daha yüksek seviyede olabileceği ile bu röportajlarda günlük yaşamla alakalı daha fazla konuların yer almasına yönelik çalışmalar

²⁰ Sadece iki yerel özel televizyon belirli oranda Türkçe dilinde program yaptıklarını bildirmişlerdir (Arnavutça ve Makedonca dili yanısıra): TV „Zeri e Çeçranit“ Çeçrane köyü, Gostivar, Гостивар ve TV „Kanal 3“ Merkez Jupa. Plasniça köyünde bulunan Radyo „Mis 2008“ Türkçe dilinde yayın yapmaktadır, Kalkandelende bulunan Radyo „Fokus“ ise Makedonca yanısıra Türkçe dilinde program yaptığını da bildirmiştir.

yapılmalıdır“.²¹ Türkçe redaksiyonu, aynı zamanda kamu servisinde yer alan diğer küçük redaksiyonlar teknik kapasite sorunları ile boğuşmaktadır. „Örneğin problem olarak, olay yerine gazetecilerin nakledilmesi ve olay yerinden bilgisayar ve internet bağlantısının sağlanması ve benzer sorunlar. ... gerekli olan haberleşmede multietnik yaklaşım için gereken eğitimin verilmesidir, ancak ... en önemlisi iyi gazeteciliğin yapılmasını öğrenmektir“.²²

Teknik kapasitelerin yetersizliği problemi ve bunların radyodifüzyon servisi bünyesinde gereken şekilde dağılımın yapılmaması hususu Türk etnik topluluğu mensupları tarafından da doğrulanmıştır. „İlk olarak Makedonca dili redaksiyonu işleri bitirmektedir, ondan sonra Arnavutça dilindeki redaksiyon, bunlar işlerini bitirdikten sonra Türkçe dili redaksiyonuna zaman kaldığı takdirde sıraya gelirler...“²³ Diğer taraftan, Türk topluluğunu ilgilendiren konular hakkında yayın yapılması Türk dili redaksiyonu tarafından ilgi gösterilmiş olunması yanısıra, büyük medyalar tarafından ise bu konuların ele alınması için ilgi gösterilmemektedir. Sadece gündem dışı bazı olayın meydana geldiği durumlarda, Türk etnik topluluğunu ilgilendiren konular hakkında diğer medyaların bazıları tarafından haber verilmesi için ilgi gösterilmektedir. „...Yada Makedonlar ile Arnavutlar arasında bazı anlaşmazlık ortaya çıktığında, yada bazı çatışma durumunda... bizi kimin tarafında olduğumuzu sormaktadırlar“.²⁴ Diğer taraftan, dil engeli de sorun olarak ortaya çıkmaktadır, daha doğrusu Türkçe dilindeki programları, dili anlamayan diğer etnik kökenli topluluklar tarafından izlenmesi mümkün değildir. Bunların neticesi olarak, yayına giren programlarda tercümenin sağlanması şarttır, daha doğrusu bu not Türk dili redaksiyonunda hazırlanan konular için sözkonusudur.

c. Roman dilindeki medyalar

2002 yılında gerçekleşen son sayımlara göre Romanların toplam sayısı 53.879 kişiden ibarettir. Roman vatandaşları Makedonya'nın her yerinde yaşamaktadır, ancak romanlarda en fazla yoğunlaşma Üsküp (23.903) kişi, bundan sonra Pirlepe (4.443) kişi, Kumanova (4.256) kişi, Kalkandelen (2.357) kişi ve İştıp (2.195) kişiden olduğu gözetilmektedir. Roman dilinde programlar Makedonya Televizyonu ve Makedonya Radyosu'nda yayımlanmaktadır (haftada ikişer saat), Makedonya ise roman dilinde yayın yapan özel televizyon ile radyo kanalları için

²¹ Miçevski, İ., Tirpevska, S. ve Traykoska, J. (2013) *Paralel Dünyalar Hakkında Bildiri: Makedonya Etnik Topluluklar Medyaları*, Üsküp: Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu.

²² Ibidem.

²³ Erhan Hasipi ile yapılan mülakattan alınan özet, Makedonya Cumhuriyeti Gazeteciler Birliği, 11 Haziran 2013 tarihinde yapılmıştır.

²⁴ Ibidem

izin veren ilk ülkeler arasında yer almıştır. Günümüzde iki bölgesel özel televizyon bulunmaktadır, bunlar ikisi de Üsküp’de yerleşmiş olmak üzere – *TV „BTR“* ve *TV „Şutel“* dir ve iki yerel radyo da bulunmaktadır – *Radyo „Ternipe“* Pirlepe ve *Radyo „Encels“* İştup.

Makedonya televizyonunda yayımlanan Roman dilindeki program, ki bu program daha 1991 yılında başlatılmıştır, günde sadece yarım saat sürmektedir ve haftanın üç gününde verilmektedir (Salı, Perşembe ve Cumartesi). „Byandipe“ programın devamlılık program yapısı bulunmamaktadır, devamlı haber programı yoktur ve ne zaman haberler ne zaman diğer içerikli programlar verileceği bilinmemektedir. Bu durumun nedeni redaksiyonda kadro yetersizliğine bağlıdır (sadece iki çalışanı var), aynı zamanda görevlerin yerine getirilmesi için teknik gereçler sorunu da yaşanmaktadır. Bundan dolayı, haberler veya diğer içerikli programların devamlı olarak hazırlanması imkansız olduğu görünmektedir. Hafta içindeki üç yarım saatlik programlarda sadece bir defa fonksiyonel olan haberleşme emisyonu verilmekte olup ve bunların sayısı oldukça azdır. Bu haberleşme programında genellikle iktidar tarafından yapılan faaliyetler gündemde yer alır. Hatta, kendi yapımcılığının eksikliği nedeniyle, 2012 yılı esnasında, „Byandipe“ programı termininde ticari radyodifüzyon kuruluşunun haber programı yayımlanmıştır. „Bu durum ... çoğunlukta olan topluluğun (yada devletin) kamu servisi vasıtasıyla Roman vatandaşlara gönderdiği mesaj olarak algılanması mümkündür – daha doğrusu onlarla ciddi şekilde ilgilenmediğini, Roman dilinde yayımlanacak düzeyli haberleşme programı yer alması ile onların kültürüne önem vermediğini, ve hatta roman vatandaşların topluma dahil edilmeleri için çaba harcanmadığını göstermektedir“.²⁵

Kumanova ve Kalkandelende Roman dilinde yayın yapan özel medya bulunmamaktadır. İştup ve Pirlepe’de bulunan iki radyo istasyonu romanların haberalma gereksinimlerini ne kadar yerine getirdikleri de soru işareti altındadır, çünkü bu radyolarda ağırlıklı olarak müzik programları yer aldıklarını gerçeğini gözönünde bulundurmak gerekir. Üsküp bölgesinde Roman dilinde yayın yapan iki televizyon kanalı uzun yıllar finans sorunları ile karşılaşmaktalar ve kaliteli fazla türden program sunma durumunda değildirler. Buna göre, farklı nedenlerden dolayı, Roman dilinde olan ne kamu servisi ne de özel medyalar, medya alanında Roman topluluğu mensuplarının haklarını yerine getirmiş değildirler.

Günümüzde Makedonya Cumhuriyeti’nde Roman dilinde basılı medya bulunmamaktadır. Günlük gazete („*Roma Tayms*“) yayımlanması için bir deneme yapılmış, ancak bu gazete 2008 yılında maddi imkansızlar nedeniyle kapatılmıştır. Roman dilinde yayın

²⁵ Ibidem.

yapan birkaç özel radyolar da piyasa şartlarına uyum sağlayamaları nedeniyle aldıkları lisansları iptal etmişlerdir. Makedonya Radyosu Roman dili redaksiyonunda sadece bir kişi çalışmaktadır.

Makedonya Televizyonu'nda Roman dilinde program yapma politikası daha geçen asrın 90 lı yıllarında değişmemiştir. Belgesel ve eğitim özellikli emisyonlar bulunmadığı apaçıktır. „Makedonya Televizyonu Roman dili programında sadece müzik yayını verildiği dönemler vardı, bundan dolayı izlemek için cazibesini yitirmişti“.²⁶ Diğer taraftan ise, editörlerin de baskı altında oldukları ve medya sahibi olan kişilerin şahsi çıkarlarını karşılamak (özel medyalar için geçerli) yada siyaset otoriter uymak ve diğer tarafta kamu çıkarlarına mı önem vermekten gelmektedir.

Diğer taraftan, milli medyalarda genel olarak Roman topluluğunun tanıtılması şeklinden hoşnutsuzluk mevcuttur. Sivil kesimlerden alınan bilgilere göre, yapılan bildirimler basit ve stereotipli oldukları, olaylarda önemli bilgiler verilmediği ve genel olarak içerisine siyaset karıştığı yönündedir. „Biri ceza işlediği durumunda, adı ve soyadın baş harfleri ile yazılmadığı, Roman topluluğu mensubu olduğu haber edilmektedir. Roman olduğu söylenmesi mecburiyeti var mıdır?“²⁷ Çok defalarda Roman topluluğunu ilgilendiren konuların gündemde yer alması kaçınılmaktadır, bunlar hakkında günlük haberlerde cazibeli konular bulunmadığı sıralarda bilgi edinilmesi mümkündür. Karma redaksiyon ekipleri kurulduklarında bile herkes kendi topluluğu hakkında bildiri yapmakta olup, sonunda akibetleri hakkında editörler karar verir. Romanlar, bu topluluğu ilgilendiren konular hakkında, sık sık alternatif olarak sosyal medyaları bildirimlerin yayınlanması ve bilgi teatisi için kullanmaktadırlar.

Sivil toplum kuruluşları, Makedonya Radyo-Televizyonu'nda yada ticari medyalarda sivil sektör temsilcilerinin de katılacağı bir özel programın yer alması gerektiğini önermektedirler. Bu temsilciler tüm etnik toplulukları temsil etmeye haiz olup „Tartışma programları da gündemde yer alması, bunlarda etnik topluluklar hakkında konuşulması, tüm kültürler ve gelenekler tanıtılması gerektiği“²⁸ vurgulamaktadırlar.

ç. Ulah dilinde medyalar

²⁶ INSOC vatandaşlar birliği başkanı Samet Skenderi ile yapılan mülakattan özet, 6 Haziran 2013 tarihinde gerçekleşmiş.

²⁷ DROM vatandaşlar birliği başkanı Ahmet Yaşarovski ile yapılan mülakattan özet, 21 Ağustos 2013 tarihinde gerçekleşmiş.

²⁸ Ibidem

Ulah nüfusunun en büyük bölümü Üsküp'de (2.557) kişi, bundan sonra İştıp'de (2.074) kişi, Manastır'da (1.270) kişi, Kruşova'da (1.020) kişi v.b. yerlerde yaşamaktalar. Ulah dilinde programlar sadece Makedonya Televizyonu ve Makedonya Radyosu'nda yayımlanmaktalar (haftalık ikişer saat). Makedonya Cumhuriyeti'nde Ulah dilinde radyo veya televizyon yayınları verecek, yada gazete veya dergi yayımlayacak hiçbir özel medya kuruluşu bildiride bulunmamıştır.

Makedonya Televizyonu'nda Ulah dilinde „Kıvılcım“ (Scanpeo) adı altında karma blok programı olarak yayımlanmaktadır. Programın uzunluğu yarım saattir, yayında ise Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri bulunmaktadır. Sürekli planlanmış bir program yapısına sahip değildir, Genelde müzik yayınları, Ulahlarla ilgili bayramlar yada diğer önemli olaylar yer almaktadır veya stüdyoda konuklar bulundurulup mülakatlar yapılır. Ulah redaksiyonunda toplam üç çalışan bulunmaktadır, demek oluyor ki haberleşme görevini yerine getirebilmesi için küçük potansiyele sahiptir. Makedonya Televizyonu nezdinde bulunan diğer küçük redaksiyonlar (Roman ve Sırp) gibi, bu redaksiyon da Ulah topluluğunun gereksimlerini tatmin edecek derecede haber içeren programları yapamamaktadır. Emisyonlar en fazla Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan ulahların kültürü ve başarıları ile ilgilidir. Üç çalışanı bulunduğundan dolayı redaksiyon Makedonya Televizyonu'nda yer alan diğer küçük redaksiyonların de karşılaştıkları aynı teknik olanaklar ve eğitilme problemleri ile karşı karşıyadır. „Roman redaksiyonu için olduğu gibi, bu durumda da Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan küçük etnik toplulukların, ki bunların arasında ulahlar da yer almaktadır, haberleşme talepleri kamu servisi kendi görevini genel olarak ihmal edildiği kanaatine varılmaktadır“.²⁹

Diğer taraftan, Makedonya Televizyonu'nda Ulah dilinde yayımlanan program nüfusun çoğunluğu tarafından takip edilmesi mümkün olmadığı zamanlarda verildiği de ayrı bir problem oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, Makedonca dilinde olan programların tercüme edilmesi için teknik ve kadro kapasiteleri bulunmadığı ayrı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu topluluk için de genel olarak, medyumlarda haberlerin yer alması eksikliği bulunduğu ve bundan dolayı kültürleri ve önemli olaylarının tanıtılmaları imkansız hali bulunduğu söylenebilir. „Ulah topluluğu topluma tamamen entegre olmuş bir topluluktur, ancak medyalarda kültürünün tanıtılması eksikliği hissedilmektedir... Medyalarda bu topluluğun tanıtılması

²⁹ Miçevski, İ., Tırpevska, S. ve Traykoska, J. (2013) *Paralel Dünyalar Hakkında Bildiri: Makedonya Etnik Topluluklar Medyaları*, Üsküp: Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu

hakkında hiçbir şey söylemem mümkün değildir, çünkü ne olumlu ne de olumsuz anlamda hiçbir şey söylenmemektedir“.³⁰

d. Sırpça dilinde medyalar

2002 yılında gerçekleşen sayımda toplam 35.939 vatandaş Sırp olarak kendini ifade etmiştir. Bu topluluk mensupları en fazla Üsküp’de (14298) kişi, bundan sonra Kumanova (9.062) kişi ve Üsküp etrafında bulunan Çuçer Sandevo da (2.426) kişi yaşamaktadır. Ulah topluluğu gibi, Sırp topluluğu da genel olarak Makedonya Televizyonu ve Makedonya Radyosu’nda yayımlanan programlardan yerli olaylar hakkında haberdar edilir (haftada ilişer saat)³¹.

Sırpça dili redaksiyonu, kamu servisi içinde bulunan diğer küçük redaksiyonlar gibi haberler yayımlamamaktadır, sadece bir magazin programı („Görüş“) bulunmakta olup, bunu da Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri yayında bulunur. Klasik olarak haberler verilmemektedir, farklı konularda hazırlanmış emisyonlar, yada Makedonya Cumhuriyeti’nde veya komşu ülkelerde yaşayan Sırp’ların önemli tarih olayları ve kültürel başarıları konuları işlenir. Bu redaksiyonda üç gazeteci çalışmaktadır, halbuki geçmiş dönemlerde fazla sayıda gazetesi bulunmuştur. Roman, Ulah ve Boşnak redaksiyonlarında olduğu gibi, burada da büyük sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. En büyük sorunlar program yayını için yetersiz zaman ayrılması, gazeteci ve teknik kadro ile gereçlerin eksikliği, eğitim verilmemesi“. Bu redaksiyon aslında kendini Makedonya Cumhuriyeti’nde yaşayan Sırp’lar ve anavatanları ile arasında bir kültürel köprü rolünü üstlendikleri olarak görmektedir, diğer taraftan ise Sırp kültür değerler ve tarihini tanıtıcısı olduğu da görülür.. Burada da Sırp kökenli Makedonya vatandaşları için de gerçek sorunları hakkında ilginin bulunmadığı söylenebilir...“³²

Sivil kuruluşlar temsilcilerine göre „Görüş“ magazin programı genel olarak iktidara katılan siyasi partinin faaliyetlerine yer verildiğini kanaatindedirler. Sırp topluluğu mensupları ile ilgili daha derin konuları elen alan araştırmacı gazeteciliğin eksik olduğu görülmekte olup, bu tür konular devlette bulunan Sırbistan medya temsilcileri tarafından ele alındıkları bir gerçektir. Sırp topluluğunu ilgilendiren aktüel konuların gündemde yer alması, maddi olanakların eksikliği

³⁰ Makedonya Ulahlar Ligi Başkanı Stoyan Taşkov ile yapılan mülakattan özet,5 Haziran 2013 tarihinde gerçekleşmiştir.

³¹ Sadece bir yerel özel radyo kanalı (MH Ohri) sırpça dilinde program yayımlayacağını bildirmiş. Ancak istatistik verilerine göre Ohri’de neredeyse Sırp’lar hiç yoktur.

³² Ibidem.

yanısına, gazeteciler ve editörlerde isteğin de bulunmaması vurgulanmaktadır. „Emisyonda („Görüş“) hiçbir konuya önem verilmemektedir, tartışma yoktur, eğitim anlamında sorunlar hakkında hiçbir ileri görüş ve bakış yaratmamaktadır“.³³

Makedonya Cumhuriyeti’nde yaşayan Sırp topluluğu temsilcisi kültür sorunlarıyla ciddi şekilde ilgilenen gazetecilerin sayısı günden güne azaldığını düşünmektedir. „Topluluklar kendi kimliklerini kültür vasıtasıyla korumaktadırlar. Bir topluluk en üst seviyede kültürel-sanat programı yapabilir, ama medyalarda buna az yer verilmesi fazlasıyla mümkündür“.³⁴ Sorunun genel olarak, medyalarda diğerleri hakkında ilgi göstermemekten kaynaklanmaktadır, böyle bir durumun „ilerdeki yıllarda etkisini göstereceği“³⁵ yönündedir. Makedonyada yaşayan Sırp topluluğun önerileri, topluluklara kendi programlarını üretmek için yardım edilmesi temenni etmektedir. „Azınlıklara saygı gösterilecek bir modern toplumdan söz ediyorsak, medyaları gözardı etmemiz ve toplulukların temsil edilmeleri gereği ihmal edilmesi mümkün değildir.“³⁶

e. Boşnak dilinde medyalar

2002 yılında gerçekleşen sayım ile Makedonya’da Boşnak olarak toplam 17.018 vatandaş kendini ifade etmiştir. Boşnak nüfusunun en fazlası Üsküp ve çevresi etrafında (10.689) kişi, bundan sonra Köprülü’de (2.406) kişi ve Pirlepe’nin Dolneni köyünde (2.380) kişi yaşamaktadır. Kamu servisinde Boşnak dilinde programlar Makedonya Televizyonu ve Makedonya Radyosu’nda (haftada ikişer saatlik zaman dilimi) yayınlanmaktadır. Diğer taraftan böyle yayınlar daha iki özel televizyon kanalında da yapılmaktadır, o da: TV „Edo“ Üsküp ve TV „Lajani“ Dolneni köyü. Medya sayısına göre, bu topluluk mensuplarının medya alanında kendi dil ve kültürel haklarının daha kolay şekilde ifade etme imkanına sahip olduklarıdır. Ancak, programların kalitesi ve tür çeşitlerine gelince aynı neticeye varılması mümkün değildir.

Kamu servisi dahilinde bulunan Boşnak dilindeki redaksiyon en yeni kurulanlardan biridir ve 2006 yılından itibaren program yapmaktadır. Üç çalışanı bulunmakta olup, Sırp, Roman ve Ulah redaksiyonun karşılaştıkları sorunlar bu redaksiyon için de geçerlidir – düzensiz yayınlanma terminleri, günlük haber verme eksikliği, gereçler ve teknik kadronun eksikliği,

³³ Makedonya Cumhuriyeti Sırpların Kültür-Haberleşme Merkezi “Spona” Başkanı Milutin Stançiç ile yapılan mülakattan özet, 5 Haziran 2013 tarihinde gerçekleşmiştir.

³⁴ Makedonya Sırp Topluluğu Başkanı Gordana Yoviç-Stoykovska ile yapılan mülakattan özet.

³⁵ Ibidem

³⁶ Ibidem

müşterek kaynaklara daha düşük ölçüde katılma imkanı. Programlar blok halinde („Sehara“), Salı ve Perşembe günleri yayımlanır, buna ilaveten haftasonu günlerinde daha yarım saatlik bir zaman dilimi ayrılır. Bu blok programında çok az sayıda haber programları yer alır, alırsa da genel olarak dünyada ve Bosna Hersek'te cereyan olaylara yer verilir. Makedonya'da yaşayan Boşnak topluluğu ile ilgili çok az sayıda yerli haberler verilmektedir. Bunun yanısıra eskimiş programlar da verilmektedir. Bu redaksiyonda çalışan gazeteciler, geçen dönemlerde daha önemli olaylardan haber vermeleri için teknik masrafların karşılanmasını kendi maddi imkanlarıyla yapmaları da sözkonusu olduğu bir gerçektir.

Sivil sektörden Boşnak etnik topluluk temsilcisiyle yapılan mülakatta, Makedonya Televizyonu'nda Boşnak dilinde yayımlanan programların nüfusun çoğunluğu takip etme imkanı bulunmadığı dönemlerde yapıldığını gerçeğini ortaya sürmüş olup bu sorunun varolmasına değinmiştir. „Topluluğu ilgilendiren gerçek sorunlar ve konular hakkında haberler verilmemektedir, çoğu kez sadece müzik programları yayımlandığı veya çok eskiden çekilen programlar verilmektedir. Aktüel olan güncel konulardan hiçbirşey bulunmamaktadır.³⁷

Makedonyada yaşayan Boşnakların projeler, eğitim ve kültürel gelişmesi vatandaşlar Birliği – BEKA'nın temsilcisine göre, „genel olarak, tüm redaksiyonlar mevcut olan imkanlar çerçevesinde gereken şekilde topluluklarla ilgili konuları ele almaktadırlar, bu da profesyonel standartlar düzeyinde yapılmaktadır“.³⁸ Kendisinin düşüncesine göre kamu servisi tartışılmaz şekilde önemli role üstlendiği ve toplumda birleştirici faktör olduğuna deyinmektedir. Kendisinin önerisi „çalışma koşullarının düzeltilmesi gerektiği, redaksiyonda çalışan personelin artırılması, yayın saatlerin değiştirilmesi ve akşam programların konulması gerektiği“³⁹ yönündedir.

Diğer taraftan, bu topluluk tarafından organize edilen olaylar hakkında diğer medyalar tarafında haberler vermeleri için ilgilerini çekmek amacıyla, toplum için önem taşıyan kişilerin katılması gerektiği, bu şekilde ilginin artması amacına ulaşılacağı düşünülmektedir.

f. Anayasada ter almayan etnik toplulukların hakları

2002 yılında gerçekleşen sayımda toplam 20.993 vatandaş diğer etnik topluluklar mensubu olduklarını ifade etmişlerdir. Anayasada yer almayan etnik topluluklardan birinin

³⁷ Şadırvan Birliği Başkanı Almira Papiç ile yapılan mülakattan alınan özet, 6 Haziran 2013 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

³⁸ BEKA Birliği Başkanı Bisera Papiç ile yapılan mülakattan alınan özet, 10 Eylül 2013 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

³⁹ Ibidem

dilinde yayın yapan tek radyodifüzyon medyası bulunmamaktadır⁴⁰. Aynı zamanda bu topluluklar dillerinde, Makedonya Cumhuriyeti ile ilgili konuları ele alan basılı medya kuruluşu kayıt edilmemiştir.

Anayasa giriş bölümünde yer almamış etnik topluluklar hakkında medyalarda çok nadir olarak haberler yer almaktadır, yada verilen bilgiler bunlar hakkında gerçek durumu yansıtmamaktadır. „Kamu servisinde Arnavut etnik topluluğu ile diğer etnik topluluklara önem verilmede büyük bir oransızlık mevcuttur“⁴¹. Bu görüşlerde de kamu servisine parlamenter çoğunluğun büyük bir etkisi bulunduğu kanaati ortaya konulduğu ve medyalar siyasi çalkantılara sahne oldukları düşünülmektedir. Bunun yanısıra, çok defa medyalar tek etnik merkezli görüşleri ortaya koymaktadır ve kültürlerarası iletişimin bulunmadığı denilebilir.

Sonuç görüşleri ve öneriler

Medyaların toplumun gelişmesi ve birliğin sağlanmasında katkı sağlayabilecekleri tartışılmaz bir gerçektir. Bunu Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan çoğunluk teşkil etmeyen topluluklar temsilcileri, aynı zamanda uluslararası uzmanlar ve bu alanda faaliyet gösteren kişiler ile yapılan mülakatlar da doğrulanmaktadır.

Ülkede yaşayan etnik topluluklar ile ilgili konuların gündemde yer almaları diyalogun **devam edilmesi ve artırılmasına** ihtiyaç duyulduğuna değinmiştir. Bu doğrultuda, **fazla sayıda aktörün** yapılacak olan bu **kamu diyaloguna** dahil edilmesi önerisi de ortaya çıkmaktadır. Bunların arasında devlet kurumları temsilcileri, sivil toplum temsilcileri, eğitim kuruluşları, gazeteciler, editörler, medya yöneticileri v.b. yer almaktadır. Bu tartışmaların amacı, devlette yaşayan çoğunluk teşkil etmeyen topluluklar hakkında en önemli güncel konularla ilgili haberler sunulmasının gözden geçirilmesi ve sürekli olarak bilgi teatisinin yapılmasıdır.

Gelinen ortak sonuç, **medyalar** özellikle **topluluklar arasında bilgilerin teatisi alanı haline gelmesi ve aynı zamanda kurumların da buna dahil olmasıdır**. Bunun amacı, karşılaştıkları problemler daha kolay şekilde belirlenmeleridir. Aynı zamanda, **sivil toplum sektörü ile düzenli ve kalıcı bir irtibatın yaratılması** kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. İşbirliği, farklı etnik topluluklar için önem taşıyan düzenli ve tam zamanlı bilgilerin temin edilmesi, müşterek

⁴⁰Buna istisna *Radyo „MH“* Ohri dir, bu radyo Hırvatça dilinde programın olduğunu bildirmiştir, ancak bu özellikle müzik yayını ile ilgilidir, programda konuşmaların yer almasıyla değildir.

⁴¹ Balkan Mısırlılar Birliği genel sekreteri Rubin Zemon ile yapılan mülakattan alınan özet, 5 Haziran 2013 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

program ve projelere dahil edilmeleri, bu programlar farklı kültürlerarası diyalogun kurulması ve medyada farklılıkların tanıtılması yönünde yapılmalıdır. Bundan sonra, **etnik topluluklara ait medyalar, sivil toplum kuruluşları ve “main stream” medyaları arasında daha güçlü ağların kurulması ve bilgi teatisinin** yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sivil kuruluşlar, farklı etnik topluluklar hakkında daha profesyonel ve objektif şekilde haber verilmesini sağlayabilir. Bunu toplulukları ilgilendiren özel konuların işlenilmesi için sağlanacak maddi destekle yapması mümkündür. Bu şekilde Medyaların dikkatini çekmek amaçlanmaktadır.

Gazetecilerin gereken eğitimleri bulunmaması da farkedilmektedir. Özellikle bu husus kültürlerarası irtibatlar alanı ve farklılıklar hakkında haber bildirilmesi eksikliğin varolması ile ilgilidir. Bu alanda yardım ve seviyenin yüksetilmesi, bu konular hakkında kaynakları bulunan ve uzmanlık alanlarına düşen eğitim kuruluşları tarafından sağlanabilir. **Resmi eğitim** ve yüksek eğitim kuruluşları ile bağlantının kurulması yanısıra, bu sorunun atlatılması teminen, bu alanda gereken **eğitimin** sağlanması için **sivil toplum kuruluşları** ile de işbirliği yapılabilir. **Redaksiyonlar nezdinde de eğitimci ekipleri** kurulması mümkündür, ki bu ekipler mentor sistemi kullanılarak profesyonel şekilde farklılıklar hakkında haber vermelerine eğitilir. .

Redaksiyonlar nezdinde, **profesyonel şekilde haber verme standartları** sadık kalınma çerçevesi kurulması mümkündür. Bu çerçeve kapsayıcı ve sosyal birleşme ile ilgili **etik değerlere** saygı gösterilmeyi kapsamalıdır. Bu husus, redaksiyonlarda **etik davranma kuralları** ve **özdüzenleme mekanizmaları** getirilmesi ile düzenlenebilir. Yada aynı şeyin farklılıklar hakkında **prensipier / deklarasyonlar/ izahnameler** getirilerek yapılması mümkündür. Bu dökümanlarda nefret konuşmalardan kaçınılma yöntemleri de yer alabilir, ayrıca bununla ilgili devlet içinden ve yurtdışından uygun örnekler de verilebilir. Bu dökümanların hazırlanmasında vatandaşlar kuruluşları, birlikler, eğitim alanında yurtiçi ve yurtdışı mevcut olan ortak kuruluşlar da dahil edilebilir. Bu şekilde sürekli olarak bilgi teatisinin yapılması ve bilinçleri daha üst seviyeye kaldırılmasına imkan sağlanır.

Diğer taraftan, **dahili (yada harici) yapıların** kurulması da fonksiyonel olabilir. Bu yapılar gazeteciler, editörler, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile medya sahiplerinde oluşabilir ve bunlar **vasıtasıyla farklılıklar hakkında haber verme kalitesi gözetlenebilir** ve en iyi örneklerin kullanılması için teşvik edilir. Bunun gerçekleşmesi takdirde redaksiyonlarda bulunan farklılıklar hakkında haber verilmesi kalitesinin artırılması mümkündür. Aynı zamanda bununla farklı katılımcılar arasında işbirliğinin yapılması artırılır ve çok kültürler arasında diyalogun kurulması sağlanır. Bu gözetim özellikle hassas konular hakkında haber verildiğinde,

yada vatandaşlar arasında gerilim yaratacak sorunlar ile ilgili konular ele alındığında önemli olabilir.

Buna benzer şekilde, fonksiyonel olarak ülke içinde **bulunan çoğunluk ve çoğunluk olmayan topluluklar mensubu olan gazeteciler arasında müşterek programların hazırlanması** örneği de sayılabilir. Böyle bir ihtiyacın varolduğu sivil toplum temsilcileri ve yerli ile uluslararası seviyede olan uzmanlar ile yapılan temaslarda doğrulanmıştır. Sivil toplum sektöründen **Makedonya Televizyonu yada Makedonya Radyosunda ayda bir defa yayımlanacak programın düzenlenmesi** de önlem olarak önerilmektedir. Bu program ülkede daha iyi şekilde tanıtılmaları teminen, farklı toplulukların tanıtımı ile ilgili olmalıdır. İyi örnek olarak Hırvatistan televizyonunda sunulan „Prizma“ programı gösterilmektedir.

Kültürlerarası diyalogun kurulması farklılıklar hakkında inisiyatiflerle ilgili pratikte mevcut olan en iyi örnekler ve yönlerin hazırlanması teatisinin gerçekleşmesi teminen, **ülkedeki ve yurtdışı medyalarla işbirliği** kurmak aynı şekilde redaksiyonlarda olumlu değişikliklerin meydana gelmesi fonksiyonunu üstlenebilir. Bu doğrultuda, medyalar tarafından **farklılıklar ve kültürlerarası alanında haberleşmenin iyileşmesi teminen program / inisiyatifler / projeler veritabanlı programları** hazırlamaları olumlu olarak yansır. Bunun yapılması müteakip, etnik topluluklar hakkında verilen haberlerle ilgili bilincin ve yazarlığın yileştirilmesi inisiyatifini destekleme ve uygulamalarını da dahil edilebilir.

Yeni sosyal ağların kullanılması enformasyonların hızlı şekilde değiştirilmesini ve redaksiyonlar tarafından daha geniş şekilde işlenmesi istenilen konuların hemen belirlenmesini sağlamaktadır. Bu tür enformasyonların toplanması için **vatandaşlarla kısa „link“** kurulması medyaların gelişmesini sağlar. Buna keza, **Makedonya Radyo-Televizyonu internet sayfasını** düzenli olarak güncelleştirilmesi önem taşımaktadır.

Redaksiyonlarda **altyazılar için yeni format ve teknikler** ile haberler için fazla dillilik verziyonu kullanılabilir. Bunun amacı ülkede yaşayan daha fazla vatandaş tarafından seyredilmesini sağlamaktır. Avrupanın birçok ülkesinde, ulusal medyalarda bazı programların izlenilmesinde „fazla dillilik“ uygulaması yapılmaktadır. Topluluklar Haklarının Gerçekleşmesi Ajansı tarafından 20 Haziran tarihinde düzenlenen Katılımcı Forumu'na katılan kişiler **Makedonya Radyo-Televizyonu tarafından yayımlanan ve çekilen malzemelerin arşivi efektif ve sistematik olarak bakımı yapılması** gereği vurgulanmıştır.

Bunun yanısıra, fazla seyirci temin edilmesi amaçla, çoğunlukta olmayan etnik topluluklar dilinde yayımlanan programlar terminleri öğleden sonraki daha geç saatlere kaydırılmaları önerilmiştir.

Geniş toplumsal kitleleri var olduklarından haberdar etmek amacıyla, Makedonya Radyo – Televizyonunda yayımlanan **farklı etnik topluluklar dilindeki programların tanıtımı** daha geniş çapta yapılması için maddi değerler ayrılması zaruri olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, programın gerçekleştirilmesi daha iyi şekilde planlanması için, etnik topluluklar dilinde yayın yapan **redaksiyonların sahip oldukları finansal değerler, teknik ve personel kaynaklarına detaylı tablosuna** bakılması gerekir.

Kaliteli tercüme temin edilerek, ticari medyalar tarafından da farklı etnik kökenli topluluklar için programlar hazırlanması yönünde inisiyatifler alınması iyi pratik uygulamalarını teşkil eder.

Farklılıkları ve kültürlerarası diyalogu konu olarak işleyen profesyonel şekilde emisyon hazırlayan ve yayımlayan medyalar hakkında **ödül verilme fonu yaratılarak**, bu alanda profesyonel olarak faaliyet gösterilmesi ve gazetecilik standartların daha yüksek seviyeye kaldırılması için destek sağlanması mümkün olur.

Farklı etnik topluluklardan gelen gazetecilik okullar mezunu yada son dönemler öğrencileri için medyalarda **stajerlik ve gönüllülük program ve imkanları** yaratılarak, farklılıkların tanıtımda yararlı bir uygulama olacağı kanaatindeyim.